

Geçmiş bilen magtanmagyň gözgynylygy!

Category: Kitapcy, Medisina, Psihologiýa, Publisistika

написано kitapcy | 26 янвря, 2025

Geçmiş bilen magtanmagyň gözgynylygy! GEÇMIŞ BILEN MAGTANMAGYŇ GÖZGYNYLYGY!

Surat: Kristina Bernazzani Works

Adamyň buýsanmaga mynasyp taryhy geçişiniň bardygy ullakan bagt. Şeýle taryhy bagta eýe bolmagyň özi gowy geljek gurmak üçin ruhy gollanma bolup hyzmat edýär. Şol bir wagtyň özünde ynamly şahsy aýratynlygyň ösmegi üçinem artykmaçlykdyr.

Ata-babalarynyň gazanan ýeňişleriniň, tragiki ýeňlişleriniň, ýeten üstünlikleriniň özüne berýän at-abraýy, buýsanjy we muny dowam etdirme tagallasy adamyň bolşudyr hereketlerini muňa kybap getirme ýagdaýyny orta çykarýar.

Geçmiş bilen ýola goýlan baglanyşyk hem-ä taryhy

tejribelerinden peýdalanyp ertirki günüňi gurma mümkinçiligini döredýär, hemem durmuş bilen güýçli baglanyşygyň gurulmagyna sebäp bolýar.

Emma geçmişe duýulýan buýsanjyň, geçmiş bilen ýola goýlan baglanyşygyň makul ölçegi, belli bir çägi bolmaly. Ýogsam bolmasa geçmişe aslyşyp galmak, her gezeginde geçmişe salgylanyp özüňi görkezjek bolmak, hemişe geçmiş bilen gümra bolup ýörmek şahsy manyda bolşy ýaly jemgyýetçilik manyda-da öz-özüňi ýok etmegi aňladyp biler.

Ýewropaly aristokrat gatlak hem ýok bolmagynyň öňüsyrasynda şuňa meňzeş psihologiýada hereket edipdi.

Aristokratlar ata-babalarynyň geçmişi we olaryň batyrlyklary bilen öwnüp ýörkä, özlerini önümçilige, ylym-bilime, sungata bagyşlan buržuaz synp belli bir wagtdan soň aristokratlaryň tagtyna geçdi. Şeýdibem aristokratiýa taryhyň çaňly sahypalaryna gömlüp galdy.

Muňa meňzeş üýtgeşmeler häzir çagşamaga başlan taýpa kethudalarynyň bolşunda göze ilýär. Edil ýewropaly aristokratlar ýaly olaryňam bar bilýän zady ata-babalarynyň artykmaçlygy, üstünligi, ýeňişleri, tragediýalary bilen öwünmek.

Taýpa kethudalary geçmişleri bilen gümra bolup ýörmek beýlede dursun, gazanýan maddy düşewüntlerinden başga öwünmäge mynastp geçmişi bolmadyk we düýnki güne çenli maraba hökmündäki ýönekeý taýpa agzalary şäherlerde özlerine düýpli pul toplamaga synanyşyp başlady.

Bu üýtgeşmeler netijesinde taýpa kethudalary gün geçdigisaýy öňki güýçlerinden gaçýar.

Şol sebäpdenem geçmişe baglanyp galmak, zol geçmiş bilen magtanyp ýörmek gatlaklaryň, jemgyýetiň geljegi üçinem eýgilige garaşmaly gowulyk bolman biler.

Psihologiki taýdan alanda belli bir derejede kösenmezden öz-özüňi ýok etmegiň ýoly bolan «geçmiş bilen magtanmak fetişizmine» özüni aldyranlar edil häzirki ýagdaýynda magtanmaga hiç zady ýoklardyr. Şonuň üçin aslynda geçmişiň üstünden özüňi beýgeltmegiň psihologiki taýdan düşünip bolýan tarapy bar.

Bir gezeklik hem-ä şahsy hemem jemgyýetçilik manyda «kemterlik duýgusy» adamy gynandyrýar.

Ine, geçmişe salgylanyp özüňi ýaşatma psihologiýasy agzalan kemterlik duýgusynyň hötdesinden gelme tagallasydyr: «Bolýa, häzir menden öňde bolup bilersiň, ýöne meniň geçmişim seňkiden baý!»

Biziňki ýaly jemgyýetlerde geçmişi diline çolamak arkaly özüňe baha bermek kesel derejesine ýeten refleksi öz içine alýar. «Nämemiş, medeniýet bizde döränmiş. Birentek täzeligiň birinji nusgalary bize degişlimiş!».

Hamana, arabany biz oýlap tapmadyk bolsak adamlar häzirem at-eşek münüp ýörjekmiş. Goýuny biz eldekileşdirmesik bolsak, goýunlar häzirem ýabany haýwan bolup, daglarda ýaşamaga mejbur boljakmys! Şeýle-de birnäçe ýerde biz (biz diýmek tutuş Ýakyn Gündogar halklaryny göz öňüne tutýaryn) ylym-bilimiňem başyny çekipdiris. Medisina, matematika, astronomiýa ylmy ilkinji gezek bizde kemala geldi, bizde ösdi. Dogrudyr, ýöne häzir Günbataryň ylmy ýetiren derejesi biziň aklymyzyň-oýumyzyň ýetmejek sepgitlerine çykdy.

Hawa, arabany biz oýlap tapypdyrys, ýöne adamlar häzir kosmosda dynç alyş ýerlerini gurmaga taýýarlanýar. Goýuny biz eldekileşdirdik, ýöne Günbataryň ylmy indi kagyz fotokopiýasy mysaly goýuny kopiýalap köpeldýär!

Göbeklidepäni tutuş Günbatar medeniýetiniň orta atan öndümliliginiň hamyrmaýasy hasaplajak bolýanlaram tapylman duranok. Göbeklidepäniň üstünden agitirlenýän «taryhyň başlanýan ýeri» patarrakysynyň näme manysy bar? Kime peýdasy bar?

Magtanmagyň bir görnüşi bolan «taryhyň başlanýan ýeri» sözi meselem ylma, sungata, çeper edebiýata, tehnologiýa goşant goşup biljek ruhy gollanma bolup bildimi?

Soňky geçirilen barlaglar Göbeklidepe adam ukyp-başarnygynyň orta atylmagy taýdan başlangyç nusgalary düzýär.

Elbetde, Göbeklidepäniň dünýä medeniýetiniň ilkinji nusgalarynyň biridigine we ähmiýetiniň uludygyna söz ýok. Ýöne barsy şundan ybarat, başga zat ýok.

Günbataryň üstünlikleri barada bir zat diýlende, reflekse

öwrülen ýokardaky mysallary sarnamaga başlamak «kemterlik duýgusyna» garşy bize diňe göwünlik berýän ritorikadan ybarat. Bular ýaly tankydy belliklere jogap berjek bolup, özleriçe birnäçe argumentler bilen nägilelik bildirjeklerem bolup biler. Kim näme diýende-de, Günbatar bilen aramyzdaky tapawut birnäçe adamyň çak edişindenem beter ýüregiňi gyýym-gyýym edýän ýagdaýda.

Ösen dünýä bilen aramyzdaky tapawudyň eýmençligine göz ýetirmek üçin şu makalany okanlar hökman ýaşaýan ýerine göz gezdirsin:

Ýaşaýan ýeriňizde medeniýete goşant goşmak üçin bize degişli näme bar? Megerem, özümizden başga hiç zada gözüňiz ilmese gerek!

Şonuň üçin arman-irmän öz-özümizi magtap ýörmegiň ýerine «Nämüçin Günbatar medenuýeti maddy taýdanam, magnawy taýdanam, ýagny ruhy gymmatlyklar babatda (ruhy gymmatlyklary-da özümüzçe düşündirýän «ahlak» bilen çäklendirmäliň) atgaýtarym öňden baryar?» sowalyny berip, ýeri bolsa-bolmasa geçmiş bilen magtanma endigimizden el çekeliň.

Özen, sagdyn jemgyýet bolmagyň ýeke-täk ýoly komplekse berilmän, yňdarmalyk etmän, öz-özünü bilen ýüzleşmekden geçýär.

Wahap ULUÇ,

Harran uniwersitetiniň mugallymy / ulucvahap@yahoo.com

Çarşenbe, 18.09.2024 ý. Publisistika